

ELVEDA RUMELİ TELEVİZYON DİZİSİ ÜZERİNE GÖSTERGEBİLİMSEL BİR İNCELEME

A Semiotic Analysis Of A Tv Serial: Farewell To Rumelia

Prof.Dr. E.Gülbuğ EROL

Alanya Hamdullah Emin Paşa Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Animasyon Bölümü, Alanya/Türkiye
ORCID: 0000-0001-6342-4298

Doç.Dr. Fuat UÇAR

Giresun Üniversitesi, Rektörlük Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü, Giresun/Türkiye
ORCID: 0000-0002-2036-6689

Cite As: Erol, E.G. & Uçar, F. (2021). "Elveda Rumeli Televizyon Dizisi Üzerine Göstergebilimsel Bir İnceleme", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 7(41): 170-179.

ÖZET

Dünya tarihi pek çok ülkede bir arada yaşayan azınlıkları kullanarak o ülkeyi ayırmayı; bu şekilde güçlü olmayı hedefleyen ülkelere sahne olmuştur. 1789 Fransız Devrimi sonrasında da özgürlük kavramı etnik gruplar arasında hızla yayılarak doğudan batıya Avrupa'da özümsemeye başlamıştır. Mozaik bir yapı sergileyen Osmanlı İmparatorluğunda da batıda Makedon asıllı gayrimüslimler arasında özgürlük duygusu yayılmaya başlamıştır. Özgürlük yalnızca Osmanlı'da değil birçok ülkede kargaşaların çıkmasına sebep olmuştur ancak Osmanlı gibi çok-uluslu bir imparatorlukta en çok milliyetçilik akımı huzursuzluk yaratmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce, savaş sırasında ve savaştan sonra, birçok Avrupa ülkesi Osmanlı İmparatorluğu'na karşı tavrı almış; Osmanlı'nın bol kaynaklarını sömürmek ve İmparatorluğu kendi pazarlarına bağlamak amacıyla 1800'lü yılların sonunda çeşitli tedbirler almaya başlamışlardır. Bu amaçla Osmanlı'dan çeşitli reformlar isteyerek bir arada yaşayan azınlıkları tespit ediyorlardı. Yayılan milliyetçilik akımları ile azınlıkların özgürlüklerine kavuşması ve bu şekilde yeni ülkelerin pazara dâhil olması mümkün hale gelmekteydi. Bulgaristan, Sırbistan, Bosna-Hersek ve Karadağ'ın bağımsızlık talepleri Elveda Rumeli adında televizyon dizisi ile izleyicilere temsil edilirken öncelikle bir tarihi süreç anlatılmaktadır fakat hemen ardından Hıristiyan ve Müslüman çatışmasına gönderme yapılarak yıllar boyu devam etmiş olan bir çekişme işlenmiştir. Çalışma kapsamında Elveda Rumeli adlı dizinin Türk milliyetçiliğinin ön plana çıkarılmasında ve Hıristiyan karşıtı kamuoyunun inşasında propaganda amaçlı olarak ne şekilde kullanıldığı ortaya konulmaya çalışılmıştır çünkü gerek tarihi arenada gerekse televizyon dizisinde farklı iki dine inanların arasında başlayan ve göç ile sonuçlanan gerçek bir olay anlatılmaktadır. Bu amaçla televizyon dizisi nitel araştırma yöntemlerinden göstergebilim tekniği kullanılarak incelenmiştir. Çalışmada eser, İsviçreli Dilbilimci Ferdinand de Saussure'ün Göstergeler Modeli ve Fransız dilbilimci Roland Barthes'in göstergeler için kullandığı Yan Anlam / Düz Anlam Modeli kapsamında analiz edilmiştir. Elde edilen bulgularda, dizide gayrimüslim çetelerin katliam, barbarlık, yıkım, yangın gibi somut yıkıcı kavramlar ile bağdaştırıldığı bir tür nefret söylemi inşa edildiği ve sonucunda da Baklanlardaki ayrışmanın ve göçün yaşandığı ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Balkan savaşları, göç, televizyon yayıncılığı, televizyon dizilerinde değer aktarımı, propaganda.

ABSTRACT

In the world arena there are many countries which are trying to separate the minorities who live together in order to be powerful. After the French Revolution of 1789, the concept of freedom spread rapidly among ethnic groups and began to be absorbed in Europe from east to west. In the Ottoman Empire, which displayed a mosaic structure, the feeling of freedom began to spread among Macedonian non-Muslims in the west. Freedom caused chaos not only in the Ottoman Empire but in many countries, however, in a multinational empire such as the Ottoman Empire, the current of nationalism caused the most unrest. Many European countries took a stand against the Ottoman Empire before the First World War, during and after the war; hence, they started taking various measures in the late 1800s in order to exploit the Ottoman's abundant resources and to connect the Empire to their markets. They demanded land reform in the east and in the west from the Ottoman Empire and identified the minorities living together. In this way, it was possible for the peoples to be freed and the new countries to be included in the market with the spread of nationalism movements. While describing the life of Bulgaria, Serbia, Bosnia and Herzegovina and Montenegro in the last period of the Ottoman period and the first years of their independence with the television series called Farewell Rumelia, a historical process is first described, but a conflict that has continued for years by referring to the Christian and Muslim clashes is followed. In the scope of the study, it was tried to reveal how the TV series Farewell to Rumelia (Elveda Rumeli) was used for propaganda purposes in the foreground of Turkish nationalism and in the construction of the anti-Christian public because both in the historical arena and in the television series, a real event that started between believers of two different religions and ended with migration is described. For this purpose, television series was analyzed by using semiotics technique, which is one of the qualitative research methods. In the findings obtained, it was revealed that a kind of hate speech was built in which non-Muslim gangs were associated with concrete destructive concepts such as massacre, barbarism, destruction, fire, and as a result, the separation and migration of the Balkans was experienced.

Key words: Balkan wars, migration, television broadcasting, value transfer in television series, propaganda.

1. GİRİŞ

Tarih boyunca dil, din, ırk gözetmeksizin güçlü yönetimler, zayıf yönetimler üzerinde tahakküm kurmak istemişlerdir. Bu tahakküm zaman geçip de ekonomiler büyüyüp geliştikçe sömürgeciliğin ve küresel sermayenin çıkarı doğrultusunda çeşitli şekiller almıştır.

19. yüzyılın sonunda 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sonunda Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki hâkimiyetinin yok olmaya başlamıştır. Gayrimüslim tebaadan Bulgar, Makedon ve Yunanlılar özgürlük amacıyla Osmanlıya karşı ayaklanmış, çeşitli çatışmalar yaşanmış ve 1912-1913 Balkan Savaşları ile de Rumeli Osmanlı İmparatorluğu'nun elinden çıkmıştır.

Balkan Türklerine bu süreçte zulüm edilmiş; yüzyıllarca yaşadıkları vatan topraklarından atılarak sürgüne mahkûm edilmişlerdir.

Balkan Savaşları¹ edebiyattan sinemaya kadar birçok esere konu olmuştur ancak sınırlı sayıda televizyon dizisi 1800'lerin sonu ve 1900'lerin başında Rumeli'de kendi toprakları üzerinde yaşarken göç etmek zorunda kalan insanları konu edinmiştir. Yunanlılar topraklarını genişletme odaklı bir siyaset içerisine girerek Osmanlı İmparatorluğu'na karşı 1897 yılında Osmanlı-Yunan Savaşı ve 1912-1913 yıllarında meydana gelen Balkan Savaşlarına dâhil olmuştur. Osmanlı-Yunan arasında yaşanan savaşlardan sonra Yunanistan topraklarını önemli ölçüde genişletmeyi başarmıştır. Bunun yanı sıra Birinci Dünya Savaşı'nda da Osmanlı İmparatorluğu'na karşı İtilaf Devletleri'nin yanında saf tutmuştur.² Savaşta galip devletlerin arasında yer alan Yunanistan, 1919 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun Anadolu'da bulunan topraklarını işgale girişmiştir. Bu tarihi dönemde savaştan ziyade savaşın yol açtığı vatan sevgisi ve ailevi ilişkiler dizi için öncelikli konular olarak tespit edilmiştir.

Bu çalışma, 'amaçlı örneklem' etrafında seçilen Elveda Rumeli dizisinin geçtiği dönem içerisinde, dizide yer alan karakterlerin temel kültürel göstergelerin ve toplumsal problemlerin tespiti açısından temsil ettiği değerleri ortaya çıkarmaktır. Elveda Rumeli dizisi geçim sıkıntısı içinde olan ama birliktelik ve sevgi mesajları veren bir aile üzerinde tarihi döneme ışık tutmaktadır. Farklı kimlikteki ve de karakterdeki insanların beraberce ve uyum içinde yaşamalarından yola çıkan dizide ailevi değerlerden vatan sevgisine kadar birçok tema ele alınmaktadır ancak tarihi durumun da getirdiği gibi bu farklı kimlikteki insanlar arasında başlayan ufak tefek problemler giderek büyümekte ve önü alınamayan sorunlara yol açmaktadır. Bu sorunlar da ileriki aşamalarda çatışma ve savaş gibi daha büyük olaylara yol açmaktadır.

Birçok eser ötekileştirerek nefret söylemleri yaratmaktadır çünkü dramatik kurguda tarafların uyuşmazlığı çatışmalara sebep olmaktadır. Nefret söylemi, nefreti, düşmanlığımı, saldırganlığı, ulusalcılık ve etnik merkezçiliği, ayrımcılığı ve hoşgörüsüzlüğü meşrulaştıran her türlü ifade biçimi olarak tanımlanmaktadır³ ancak çalışmaya konu olan Elveda Rumeli adlı televizyon dizisi sevgi ve hoşgörü ekseninde olayları anlatmaktadır; yapılan kötülüğün karşılıksız kalmadığı veya sonuçta iyinin kazandığı bir olaylar zinciri ekseninde öykü anlatılmaktadır. Dizide aşktan başlayarak vatan sevgisine kadar birçok unsur görmek mümkündür. Aşkları için savaşan gençler; vatanları için bir araya toplanıp ordu kurmaya çalışan erkekler dizide bir bir ele alınmıştır. Çalışmanın yöntemi olan göstergebilim bu anlamda ipuçları sunmaktadır.

Dünya tarihinde Balkan Savaşlarının hemen arkasından Amerika ve Avrupa'da dilbilim çalışmaları ile göstergebilim yükselmiş ve metin okumaları için faydalı olmuştur. Göstergebilim sistematik olarak günlük hayatta her an karşılaşılabilecek olan göstergelerin yorumlanmasını veya bu göstergeleri anlama süreçlerini sistematik olarak inceleyen bir bilim dalıdır. Bugün literatürde farklı disiplinlerden göstergebilimi metod olarak seçen çalışma bulunmaktadır. Göstergebilim dış dünyayı anlamlandırmamızda önemli bir yer tutmaktadır. Göstergebilimin öncülerinden biri olan Barthes, bir imge yorumlanmadığı sürece imge değildir derken de göstergebilimi algılama ve anlamlandırma aşamasında hatırı sayılır bir yere koymaktadır.

Televizyon 1923 yılında kitlelerin beğenisine sunulduğunda sesi ve görüntüyü aynı anda iletebilen teknik bir buluştan öte değildi ancak 1930'larda televizyon atağa geçerek haber verme işlevini gündeme getirmiştir. Televizyonun görüntü unsurunu kullanarak haber veriyor olması kitle iletişim araçları içinde televizyonu birinci sıraya taşımıştır. Bu durum bugün dahi yeni medya ve sosyal ağların varlığına rağmen değişmemiştir. Zamanla televizyon örgün ve yaygın eğitim verme, kamuoyu oluşturma, motivasyon yaratma ve değerlerin aktarımı gibi bir çok önemli konuda işlevler edinmiştir. Zaman içinde pazarların genişleyerek çoğalması ile artan arz talep oranları reklamcılık sektörünü geliştirmiş ve reklam televizyon için vazgeçilmeyen bir unsur

¹ Birinci Balkan Savaşı 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan etmesi, diğer Balkan ülkelerinin de 13 Ekim'de Osmanlı'ya nota vermesiyle başladı. Savaş 30 Mayıs 1913'te imzalanan Londra Antlaşmasıyla sona erdi. İkinci Balkan Savaşı da, Balkan devletlerinin kendi aralarındaki toprak paylaşımı konusunda ki anlaşmazlıklar sonucu Bulgaristan'ın 29-30 Haziran 1913'te diğer Balkan ülkelerine savaş ilan etmesiyle başladı Osmanlı İmparatorluğu da bu fırsattan yararlanarak Edirne'yi 22-23 Temmuz 1913'te Bulgaristan'dan geri aldı. 1 Ağustos 1913'te Balkan devletleri aralarında Bükreş Antlaşması'nı, Osmanlı İmparatorluğu da Yunanistan ile 14 Kasım 1913'te Atina Antlaşmasını imzaladı. Ergün Aybars, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Ercan Kitabevi, İzmir, 2000, s. 40-43.

² Hew Strachan, *Birinci Dünya Savaşı*, Çev. Ümit Hüsrev Yolsal, Say Yayınları, İstanbul, 2014, s. 352.

³ Anne Weber, *Nefret Söylemi El Kitabı*, Çeviren Metin Çulhaoğlu, Avrupa Konseyi Yayınları, Strazburg, 2009, s.3.

olmuştur. Taşınabilir medyanın popülerliğine rağmen televizyon hale birçok kişi için en etkili kitle iletişim aracıdır.

Televizyonun dünya genelinde kabul gören, güvenilen ve takip edilen bir kitle iletişim aracı olmasının ardından birçok yapımcı televizyon dizileri aracılığı ile değerleri yayma yoluna gitmişlerdir. Sembolik bir temsil aracı olan televizyon da programları ile geçmişe ait hikâyeler anlatmakta ve anlattığı hikâyeleri bir propaganda aracı olarak kullanabilmektedir. Toplumsal algının oluşturulmasında özellikle televizyon dizilerinin önemli bir yeri vardır. Popüler kültürün üretimi, yayılması ve tüketilmesi bağlamında da televizyon dizilerinin işlevleri yadsınmaz. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte televizyonun propaganda amacıyla kullanılabileceği ortaya çıkınca televizyon kitle iletişim araçları içinde kendine özel güçlü bir yer edinmiştir. Televizyon kendinden önceki türlerin tamamını başarılı bir biçimde kendi içinde özümsemiştir.

Son yıllarda da tarihi olayları ve kişileri anlatan diziler popüler olmuştur. Bu diziler rating aldıkça da ardi ardına yenileri çekilmeye başlanmıştır fakat Elveda Rumeli dizisi yayın yılı itibariyle en eski tarihi dizilerden biridir. Oskay, "TV dizilerinde "hedef-kitle" sıradan insanların milyonlarcasından oluşan ve beğeni düzeyi düşük topluntular olduğu için bu tür dizi-filmlere "ideolojik" denmekte"⁴ olduğunu ifade eder çünkü televizyon dizilerinin bir söylem oluşturmak ve onu kamuoyuna sunup kitlelerin ilgisini çekmek konusunda önemli başarıları vardır. Bu bağlamda tarihi olayları da zamana dahil eden televizyon dizileri o günlere dönüş etkisi de yaratarak ilgi çekerler. "1990'lardan beri yerli dizilerin Türkiye'deki toplumsal, kültürel hayat ile yakından ilişkilidir ve bu diziler izleyiciler tarafından mitleştirilmektedir ve özellikle 2000'li yıllardan beri Türkiye'de mafya, ağa ve töre dizileri sayıca artmış buna paralel olarak dizi izleyen nüfusun sayısı da artmıştır."⁵ Elveda Rumeli dizisinin yolundan giden ve Osmanlı Saray hayatını anlatan diziler, dönem dizileri ve Osmanlı'nın kuruluş hikayesini anlatan diziler Türk halkının beğenisini kazanmıştır.

2. ELVEDA RUMELİ DİZİSİ VE DİZİYE ZAMAN OLAN TARİHİ DÖNEM ÜZERİNE

19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçiş sürecince Osmanlı İmparatorluğu'nda Hıristiyan tebaanın himayesini üstlenerek imparatorluğun iç sorunlarına karışan İngiltere, Fransa, Avusturya ve Rusya gibi büyük güçleri oluşturan Batılı devletlerin, imparatorluğu denetlemek ve yönlendirmek için baskıları söz konusu olmuştur. Böylece 1878 Berlin Antlaşmasıyla yeni bir status quo kazanan Balkanlarda Makedonya; Manastır, Selânik ve Kosova vilâyetleri ile müstakil Drama ve Serez sancakları için kullanılan bir terim olmuştur.⁶

Avrupalı devletlerin söz konusu politikaları sonucu Osmanlı İmparatorluğu 19. yüzyılın son çeyreğinde ki savaşlarda aldığı yenilgiler ve sonrasında kaybettiği topraklar nedeniyle Anadolu yoğun göç dalgası ile karşı karşıya kalmıştır. Özellikle 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi, Anadolu topraklarına yapılan göçlerin önemli bir aşamasını oluşturmaktadır. Rumi takvime göre 1293 tarihine rastladığı için aynı zamanda 93 Harbi olarak da literatüre geçen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Balkanlar'da Türklere karşı militarist hareketleri daha da güçlendirmiştir.

Bu gelişmeler sonucunda 1877-1878 (93 Harbi) Osmanlı-Rus Savaşı'ndan itibaren Anadolu toprakları hem kuzeyden hem de Batı'dan yoğun göç dalgasıyla karşı karşıya kalmış ve 1879 yılının Eylül ayına kadar Rumeli'den İstanbul'a gelen göçmen sayısı 387.804 olmuştur⁷. Böylece Türk tarihinin ayrılmaz parçası durumundaki Makedonya ve Balkanlarda⁸ meydana gelen olaylar sonucu Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki siyasi ve askeri gücünü gittikçe yitirmesi, oradaki Türk nüfusunun varlığını da etkilemiş ve Türkler yüz yıllardır yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmışlardır⁹.

Daha sonraki dönemlerde de hem milliyetçilik düşüncesinin etkisi hem de Avrupa devletlerinin gayrimüslim tebaayı kışkırtmaları sonucu Balkanlarda asayiş bozmaya başlamıştır. Bu şekilde Balkanlarda Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi varlığının sona ermeye başlamasıyla oralarda yaşayan Türklerin durumu da tehlikeli bir hal almıştır. Yeni kurulan Balkan devletleriyle Osmanlı İmparatorluğu arasında Türk nüfusu ile

⁴ Televizyonun ideoloji yayma konusunda daha ayrıntılı bilgi için Ünsal Oskay, Popüler Kültür Açısından "İDEOLOJİ" Kavramına İlişkin Yeni Yaklaşımlar, <http://static.dergipark.org.tr:8080/article-download/imported/5000054096/5000051411.pdf>, Erişim Tarihi: 24.04.2020.

⁵ Esra Gedik, Homososyal Birliktelik Örneği Olarak Mahalleyi Korumak: Sıfır Bir Dizisinde Erkeklik Halleri. *Fe Dergi* 10. No: 2, 2018, s. 61.

⁶ Bayram Bayraktar, *1878 Belin Kongresin'nden Günümüze Ulus Devletlerin İnşa Sürecinde Büyük Güçler ve Türkiye*, Detay Yayıncılık, 2016, Ankara, s. 69-70.

⁷ Bu dönem göç hareketleri hakkında bkz. Nedim İpek, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1877-1890)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Danışman: Prof. Dr. Kemal Beydilli, İstanbul, 1991, s. 62-63.

⁸ Geniş bilgi için bkz. Yaşar Baytal, "Balkanlar'dan Anayurda Yapılan Göçler ve Türkiye Açısından Sonuçları (1912-1925)", *Turkish Studies*, Volume. 13/1, 2018, s. 17; Osman Akandere- Ferudun Ata, *Dramalı Rıza Bey ve Milli Mücadeledeki Hizmetleri*, İstanbul, 2008, s. 28-33.

⁹ Filibe Sancağında Türklerin sayısı 1875 yılında 300.000 iken 1878'de bu sayı yaklaşık 20 kat azalarak 15.000'e düştü. 1893 ve 1902 yılları arasındaki barış sürecinde dahi Bulgaristan'dan yaklaşık 72.524 kişi, Türkiye'ye göç etmiştir. Kemal Karpaz, *Osmanlı Nüfusu (1880-1914)*, (Çev: Bahar Tırnakçı) Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003, s. 118-119.

ilgili olarak ayrı ayrı antlaşmalar imzalanmış ve orada yaşayan Türklerin statüsü tanınmış olmasına rağmen; başta Bulgaristan ve Yunanistan olmak üzere birçok Balkan devletinden Anadolu'ya çok sayıda Türk ve Müslüman nüfus, dini, siyasi, sosyal ve ekonomik baskılar yüzünden göç etmek zorunda kalmışlardır. Özellikle 1912-1913 Balkan Savaşları dönemi, bölgede önemli siyasal ve toplumsal bir değişimi başlatmış ve beraberinde etnik ayrışma da daha belirgin hale gelerek Anadolu'ya göçler kitlesel olarak zorunluluğa dönüşmüştür.

Böylece İngiltere, Fransa ve Rusya gibi Avrupalı büyük güçlerin desteğiyle Osmanlı'ya karşı başlatılan isyan sonucunda önce özerklik sonra da bağımsızlığın elde edildiği bu süreçte gayrimüslim tebaanın Müslüman Türk ahaliye yönelik şiddet hareketleri artarak devam etmiştir. Böylece Balkan Savaşları sürecinde Türklere yönelik komitacılık faaliyetlerinin artması Anadolu'ya göçlerin artmasında en önemli faktör olmuştur.

Elveda Rumeli dizisinde olayların geçtiği dönem 1896-1907 yılları arasında Makedonya'da Müslüman Türkler ile gayrimüslim tebaa arasında meydana gelen olaylar ve sonucunda yaşanan göçler anlatılmıştır. Dizi Makedonya, Manastır'da bir köyde çekilmiştir. Diziye olayların geçtiği dönem aynı zamanda 1896'da Girit'te Rumların Osmanlı'ya karşı isyan başlattıkları döneme rastlamaktadır¹⁰. Ortaya çıkan Girit isyanı Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'a karşı savaş açmasına neden oldu. Savaşı Osmanlı İmparatorluğu'nun kazanmasına rağmen, diplomatik başarı elde edememesi sonucu 1897'de Girit'e özerklik (muhtariyet) verilmiştir. Girit'e özerklik verilmesi sonrasında burada yaşayan Türk nüfusa karşı şiddet (tedhiş) hareketleri hız kazanmış; bunun sonucunda yaklaşık 60.00 kişi buradan İstanbul'a ve Anadolu'ya göç etmişlerdir.¹¹ Yine diziye konu olan olaylar; 1896-1897 yıllarında Osmanlı'ya karşı Yunanistan ve Girit'te meydana gelen isyanlar ve daha sonra 1900'lü yılların başında Balkan Savaşları ile devam eden gelişmeler çerçevesinde meydana gelen olaylar çerçevesinde ele alınmıştır. Dolayısıyla bu süreçte Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Müslüman Türk ve gayrimüslim tebaa arasında yaşanan siyasal ve toplumsal olaylar anlatılmıştır.

Bu toplumsal olaylar dahilinde de bir yarışmada Sütçü Ramiz'in kızının erkekler arasından galip çıkması ile küçük bir kıskançlık başlamış, bu kıskançlık zamanla gayrimüslim çetelerin de faaliyet göstermesiyle gerilimli bir çatışmaya dönüşmüştür. Osmanlı'dan kaçarak Manastır'a gelen İttihatçıların milliyetçilik duygularını köy geneline yaymaları da tıpkı tarihin de not ettiği gibi savaşlara yol açmıştır. Dizi daha sonraki sezonlarında ailenin İstanbul'a göç etmesi ve ailenin genişlemesi yeni olaylarla anlatılarak sonlandırılmıştır. Tarihi olayları anlatan diziler belgesel olmamakla birlikte yine de o dönemin koşullarından izler taşımakta ve anlamda Elveda Rumeli dizisi de Balkan Savaşlarının yaşandığı dönemi kendi kurgusalılığı içinde aydınlatmaktadır.

Elveda Rumeli adını taşıyan televizyon dizisi 1896, 1897, 1898 ve 1907 yıllarında geçen ve Müslüman Türk halkının Makedonya'dan Anadolu topraklarına zorunlu göçünü öykülemektedir. ATV televizyonunda 83 bölüm olarak yayınlanan dizinin oyuncu kadrosu ve teknik ekibinde Türkler ve Makedonlar yer almıştır. Öyküsü Manastır, Makedonya'da geçen dizinin çekimleri, Makedonya'da ve Manastır'da yapılmıştır. Öyküye göre, Müslümanlar ve Hıristiyanlar kardeşçe yaşamaktadırlar. Dizinin kahramanı Manastır'da Pürsüçan köyünde 5 kızı ve karısıyla geçim derdi içinde olan Sütçü Ramiz'dir. Ramiz'in karısı Fatma kızlarının hayırlı bir evlilik yapmaları için uğraşmaktadır. Öyküye namuslu sıradan insanlar dâhil olmaktadır. Terzi Hasan, Ramiz'in büyük kızına talip olurken öğretmenlik yapan Alex Ramiz'in küçük kızına ilgi duyar. Ayaklanmalar karşısında birleşen Osmanlı ittihatçıları ise bağımsızlık için mücadele ederken mücadeleye Ramiz'in kızı da dâhil olur ve onunla Tıbbiyeli Mustafa arasında da duygusal bir ilişki başlar.

Ne var ki, yaşadıkları coğrafyada Balkan halkları Avrupalı devletlerin desteğiyle Osmanlı'ya karşı isyan çıkartmaktadır; yaşanan iç karışıklıklar Balkan topraklarını da Osmanlı İmparatorluğunu da zor durumda bırakmaktadır. Aynı zamanda Osmanlı başkenti İstanbul'da İttihatçılar padişaha karşı örgütlenecek mevcut yönetime karşı ayaklanmaktadır. Darbe girişimiyle iktidarı ele geçirmişlerdir.¹² Öykü de 1800'lerin sonunda Balkanlar'da başlayan bölünmeye kadar gidecek olan ayaklanmaları Sütçü Ramiz ve ailesi üzerinden anlatmaktadır. Balkanları paylaşmak isteyen ülkeler tarafından desteklenen Bulgar çetelerinin komitacılık faaliyetleri arttıkça bu topraklarda kardeşçe yaşayan farklı din, dil ve ırklardaki

¹⁰ 1829'da Edirne Antlaşmasıyla Yunanistan'ın bağımsızlık sürecine girmesi Girit Rumlarının isyan etmelerinde ve Yunanistan'a katılma arzularında önemli bir etken olmuştur. Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: V, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s. 120-122.

¹¹ Faruk Kocacık, "Rumeli'den Anadolu'ya Yönelik Göçler ve Sonuçları", *Osmanlı Ansiklopedisi*, Cilt: IV, (Ed. Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 657. Rumeli'den Anadolu'ya yoğun Türk göçleri, Balkan Savaşlarıyla doruk noktasına ulaştı. Bu savaşta Balkan Devletlerinin kısa sürede ve kolay bir şekilde Osmanlı Devleti karşısında elde etmiş oldukları başarı, bu devletleri şımartmıştır. Yaşar Baytal, "Balkanlar'dan Anayurda Yapılan Göçler ve Türkiye Açısından Sonuçları (1912-1925)", *Turkish Studies*, Volume. 13/1, 2018, s. 17.

¹² Tarihe Bâb-ı Âli Baskını olarak geçen bu olay 23 Ocak 1913 günü Enver Bey ve Talat Bey'in başını çektiği bir grup Balkan Savaşlarındaki başarısızlıktan mevcut hükümet sorumlu tutulmuş ve hükümet binası Bâb-ı Âli'nin basılmasıyla gerçekleştirilen askerî darbe girişimidir. Bkz. Osman Akandere-Yaşar Semiz (ed.), *Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Eğitim Yayınevi*, Konya, 2018, s. 57.

insanlar birbirine düşmektedir ve bu temsil dizide doğrudan gösterilmektedir. Birçok can kaybı sonucu aileler göç etmek zorunda kalırlar. Dizi 83 bölüm boyunca Balkanlardaki Rumeli halkının bu zorlu süreçlerden nasıl geçtiklerini, nelerle mücadele ettiklerini ve hayatta kalma çabalarını anlatmaktadır.

3.METODOLOJİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında olan Makedonya topraklarında, 1800'lerin sonunda kendi halinde yaşayan insanların yeni bir değişimin, oluşumun eşiğine geldiklerinde yaşadıkları zulüm ve acı dolu hikâyelerini anlatan Elveda Rumeli adını taşıyan televizyon dizisinin o günün tarihi olaylarını nasıl temsil ettiğini ortaya koymak çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Böylece sürgünlerin ve göçlerin yaşandığı buhranlı bir dönemde Elveda Rumeli televizyon dizisine yansıyan milliyetçilik söylemleri ve milliyetçi kopmalar hakkında bilgi verilmesi amaçlanmaktadır.

1900'lerin Balkanlarında gayrimüslim çetelerin kışkırtması ile azınlıklar arasında başlayan sorunlar Sütçü Ramiz ve ailesi ile komşuları arasında çıkan olaylarla temsil edilirken; aynı dönemde Osmanlı'da reform isteyen ve çatışmaya atılmaktan geri durmayan İttihatçılarda Dr. Mustafa özelinde temsil edilmektedir. Bu anlamda gayrimüslimlere karşı oluşturulan söylem, Osmanlı ve İttihatçılara karşı oluşturulan söylem dizideki olaylara konu olmaktadır. Çalışma Osmanlıların, Balkan topraklarından çekilmesi esnasında Müslüman Hıristiyan ilişkilerinde meydana gelen gerilimi yansıtmayı; Televizyon dizilerinin propaganda, değer aktarımı, tarihi bir belgesel olarak işlev görmesi; tarihi koşullar ve süreç hakkında bilgi vermesi; olayların ve tarihi koşulların televizyon dizilerine nasıl yansıdığını açıklaması gibi nedenlerden dolayı önem taşımaktadır.

Çalışmada amaçlı örneklem kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden görsel analiz yöntemi kullanılmıştır; özellikle Saussure ve Barthes'ın "gösterge-gösteren-gösterilen" modeli kavramı ile Amerikalı dilbilimci Charles Sanders Peirce'ün göstergeler üzerine yaptığı üçlü kavramlar bağlamında analizler yapılmıştır. Göstegebilimin temeli göstergeler üzerine kuruludur.

Gösterge gösteren ile gösterilenin birleşiminden oluşur (Barthes, 1993: 37, 39). "Gösterge çevresiyle değerlenir" (Barthes 1993: 45). etişim çalışmalarında göstergebilim önemli bir yere sahiptir. Göstegebilim, 20. yüzyılın başlarında dilbilimciler Avrupa'da Ferdinand de Saussure ve Amerika'da Charles Sanders Peirce'in dilbilimi alanında yaptığı çalışmalar ile ortaya çıkmıştır. İlerleyen süreçte Fransız Göstegebilimci Roland Barthes'ın katkılarıyla resim, fotoğraf, film, reklam hatta müzik gibi farklı konunun disiplinlerin inceleme alanı haline gelmiştir. Araştırma yöntemleri içinde göstergebilim tercih edilen bir teknik olarak kullanılmaya başlamıştır. Saussure ile birlikte eş zamanlı olarak göstergebilimi sistematik olarak inceleyen isimlerden biri de Roland Barthes olmuştur.

Göstegebilimin temelini 'gösterge' oluşturmaktadır. "Göstegebilim, dilsel ve görüntüsel göstergeleri incelemektedir. Görüntünün, dilsel gösterenin veya metnin ilk bakışta algılanan içeriği dışında gizli bir anlam içeriği bulunmaktadır. Bu nedenle "görünenden görünmeyene, öznelikten nesnelığe, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene doğru bir akış vardır."¹³ Bunu göstergebilimin bir diğer önemli ismi olan Roland Bartes yananlam ve düzanlam kavramları ile açıklar.

Basit bir tanımlama ile Gösterge, Gösteren ile Gösterilen'in birleşiminden oluşur. "Gösterge bir şeyin yerini tutan, o şeyi üreten ya da niteleyen bir düşüncedir"¹⁴. Gösterge, demek ki, başka bir şeyin yerine ikame etmektedir.

Peirce, göstergeleri üçlü ayırımlar yaparak bir mantık sistemi içinde incelemiştir. Peirce'e göre "Gösterge nesnesine herhangi bir gerçek ya da temel karşılık gelme olmaksızın uyum sağlayan bir temsildir"¹⁵. Peirce göstergeleri ayrıca kendi içlerinde sistematik bir biçimde analiz eder.

Peirce'e göre "herhangi bir şeyin gösterge olabilmesi için nesne olarak adlandırdığımız bir şeyi 'temsil etmesi' gerekir". Peirce, nesne, gösterge ve yorumlayan olmak üzere üç kavram temelinde Anlamlandırma Modeli'ni meydana getirmiştir¹⁶. Modelin temelinde görüntüsel gösterge, belirtisel gösterge ve simge olmak üzere üç alt başlık da oluşturulmuştur.¹⁷

¹³ Esra Karaman, "Roland Barthes Ve Charles Sanders Peirce'in Göstegebilimsel Yaklaşımlarının Karşılaştırılması" *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, Sayı 34, yıl 2017, s. 28.

¹⁴ Bahar Dervişcemaloğlu, Göstegebilim Sözlüğü, <http://www.ege-edebiyat.org/docs/506.pdf>, "gösterge", s.66-68, Erişim Tarihi 28.04.2020.

¹⁵ Charles Sanders Peirce, *Writings of Charles S. Peirce*. Cilt: 1,1982, s. 339.

¹⁶ Hasibe Kalkan Kocabay, Tiyatroda Göstegebilim, E Yayınları, İstanbul 2008, s. 19.

¹⁷ Peirce, gösterge adı altında ele aldığı bütün öğeleri üçlü dizi içinde incelemektedir. Bunun nedeni Peirce'ün bir sıralamayı içeren mantık anlayışındadır. Birincilik, ikincilik ve üçüncülük (Charles Sanders Peirce, *Writings of Charles S. Peirce*. Cilt: 2, E. C. Moore (Ed.), Indiana, Bloomington, Indiana University Press, 1984: 227). Bu basamaklar özetle; Birincilik: Başka bir şeye gönderme yapmaksızın ya da başka bir şeyle smartofjournal.com / editorsmartjournal@gmail.com / Open Access Refereed / E-Journal / Refereed / Indexed

3.1. Dizideki Göstergelerin İncelenmesi

Televizyon dizisinde; aşk, dostluk, vicdan, kahramanlık, sevdikleri için savaşan insanlar, korku, milliyetçilik, vatan sevgisi, bağımsızlık isteyen milletler, savaş istemeyen milletler, korkan halklar, halkın gelenekleri-görenekleri, savaş, çatışma ve sürgün temalarının hepsi bulunmaktadır ve bunlar dizinin her bölümünde görülebilmektedir.

Saussure'e göre gösterge, gösteren ve gösterilen arasında anlamsal bir ilişki vardır. Seyirciler göstergeye ve gösterene bakarak gösterileni okuyabilirler. Elveda Rumeli dizisi genelinde insan, kadın ve erkek belli şahsiyetlerle insani duyguları gösterirler. Örneğin, Hatice ve Hasan aşkı gösterirler. Dizinin başlarında seyirciye Makedon Alex'in çeteci bir Bulgar erkek ile tanıştığı gösterilir ama bu tanışıklık ile geçmişteki bu iki kişinin arkadaş olduğu ima edilir. Aralarındaki yaş farkına rağmen baba Sütçü Ramiz ile Terzi Hasan arkadaşlıklar. Osmanlı'dan, İstanbul'dan kaçarak Manastır'a gelen ve İttihatçılarla birlik olan Tıbbiyeli Mustafa hem bağımsızlık isteğini hem devrim, değişim-gelişme arzusunu hem de milliyetçiliği eylem ve söylemlerinde göstermektedir. Bu bağlamda Müslüman Türkler gösteren sıfatlarıyla vatan sevgisi, milliyetçilik, kahramanlık ve aynı zamanda umudu gösterilen olarak temsil etmektedirler.

Barthes, tıpkı Saussure gibi bir üçgen çizerek gösterge, gösteren ve gösterilen arasında bir ilişki kurar. Nitekim tabloda da görüldüğü gibi öyküde kavramlar gösteren ve gösterilen ile birebir eşleşmiş durumdadır. Sütçü Ramiz ve ailesi, ailenin birliğini ve dayanışmasını temsil ederler. Benzer şekilde terzi Hasan da aile reisidir ve kız kardeşi ile onun çocuklarına hamilik etmekte, sahip çıkmaktadır. Bu noktada Hasan bir gösterge olan vicdanı temsil etmektedir. Dizi kahramanları dizinin çeşitli bölümlerinde sevdikleri için savaşmaları için sevginin, dostluğun, birlikteliğin de simgesi olmaktadır.

Barthes aynı zamanda imgelerin yorumlanması için düzanlam ve yananlam'dan bahsetmektedir. "Barthes'in geliştirdiği yapısal çözümleme yöntemi, bildirişim amacı içermemekle birlikte anlam taşıyan çeşitli olguları (giyim, mobilya vb.) içerir. Barthes bütün bunları anlam (signification) kavramı aracılığıyla göstergebilime bağlar, göstergelerle ikincil gösterilenler ya da yananlam gösterilenleri arasındaki bağıntılar üzerinde durur"¹⁸.

Barthes'a göre anlamdırma düzanlam (dénotation) ve yananlam (connotation) olmak üzere iki temel kavramdan meydana gelmektedir.¹⁹ Düzanlam, Saussure'ün belirttiği gibi gösteren herkes tarafından kabul gören evrensel anlamını içermektedir. Yananlam ise metin veya görsel içerisinde saklı kalan ve insanların yorumlamaları ile ortaya çıkan anlamı ifade etmektedir. Yananlam içerisinde metaforik anlamlar da gizlidir.²⁰ Yananlam, göstergelerin kültür içerisinde anlamlandırılmasıdır²¹ ve yananlamın tek bir anlamı yoktur; yananlam farklı yaşam tecrübelerinde değişik biçimlerde yorumlanabilir.²² Anlatılmak istenenler göstergeler yoluyla kodlanır. Kodlanan göstergeler ise kültürden kültüre farklı bir şekilde açıklanabilir.²³ Kültür içerisindeki bilgi birikimi, insanların göstergeler yoluyla ortaya konan yananlamı çok farklı şekilde yorumlamasına yol açabilir. Bu açıdan mesajın kodlandığı kültürün çok iyi bilinmesi, mesajın en doğru şekilde yorumlanmasını sağlayacaktır.

"Roland Barthes'in yananlam ve düzanlam kavramları görsel göstergebilim alanına giren her çalışmada kullanılabilir. Önemli olan, Barthes'in görüntülerdeki anlamlandırma kuramında anahtar kavram anlamın düzanlam, yananlam boyutunda nasıl algılandığı ile ilgilidir. Düzanlamda, bir göstergede "kim" ya da "ne" gösterildiği belirtilirken yananlamda hangi değerler, kanaatler ve fikirlerin bulunduğu tespit edilmektedir"²⁵.

ilişki taşımaksızın varolanlar; İkincilik: Başka bir şeyle ilişkisi olan; ancak herhangi üçüncü bir kendilikle ilişki taşımaksızın varolanlar ve Üçüncülük: İkinci kendilikle ilişki içerisinde olan birincisiyle ve birbiriyle ilişki içerisinde olabildiği kadar ilişki içerisinde olanlar Floyd Merrell, "Charles Sanders Peirce's Concept Of The Sign". Routledge Critical Dictionary and Linguistics içinde, (Ed.) Paul Copley, Routledge Press, Kentucky, 2000, s. 32.

¹⁸ Berke Vardar, *Dilbilimin Temel Kavram Ve İlkeleri*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul, 2001.

¹⁹ Haluk Geray, İletişim Alanından Örneklerle Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş. Umutepe Yayınları, Kocaeli, 2014, s: 167.

²⁰ Roland Barthes, *Görüntünün Retoriği, Sanat ve Müzik*, Çev., Ayşenaz Koş. Ömer Albayrak. 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2017, s: 93

²¹ Roland Barthes, *Göstergibilimsel Serüven*. Çev., Mehmet Rifat Sema Rifat. 8.Baskı. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016, s: 86.

²² Barthes, Roland (2015b). Yazı ve Yorum. Çev., Tahsin Yücel. 4. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları, s:128.

²³ Barthes, Roland (2015a). Bir Deneme Bir Ders: Eiffel Kulesi ve Açılış Dersi. (Çev., Mehmet Rifat, Sema Rifat). 2. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s:46.

²⁴ Evliya Çelebi Karagöz ile Hacivat'ın Anadolu Selçuklu Hükümdarı Alaaddin Keykubat zamanında (13.yy) yaşamış gerçek kişiler olduğunu belirtir. Halk arasındaki bir söylentiye göre Karagöz ile Hacivat, Sultan Orhan (14.yy) zamanında Bursa'da bir camii inşaatında çalışmış işçilerdir. Metin And, "Karagöz" TVD İslam Ansiklopedisi, Cilt 24, s:401-403.

²⁵ Seyide Parsa, Film Çözümlemeleri, Multilingual Yabancı Dil, İstanbul, 2008.

Barthes, göstergelerin insanoğlunun dış dünyayı anlamasında önemli bir yere sahip olduğunu altını çizmektedir ve çağrışımlar yoluyla metinleri anlamak için göstergebilimin bu anlamda önemini vurgulamaktadır. Çünkü gösteren evrensel bir anlamdır; herkes tarafından kabul edilen anlamdır ama yananlam, göstergelerin bir kültür içerisinde anlamlandırılmasıdır. Sözelimi Mustafa herkesçe bir erkek ismidir ama Müslüman Türk geleneği içinde Peygamber ismidir ve dini anlamı vardır. Benzer şekilde tüm dünyada yüz planı başı çene ve alın arasında gösterir ama duyguların ifade edilmesi için gözlere odaklanan bir çekimdir.

Dizide bazı bölümlerde sıklıkla Ramazan Ayı, Oruç Karagöz-Hacivat Oyunu düz anlamıyla Müslümanlar için özel olan ayları ve olayların göstergesi olurken yan anlamlarında Balkan topraklarında Müslümanların gelenek ve göreneklerini ifa ede ede yaşadıklarını söylemektedir. Benzer şekilde “dere geliyor” türküsü, abdest alma, geline kırmızı kuşak takılması yan anlamında bölgede Müslüman Türklerin köklü geleneklerle yaşadığını göstermektedir. Dizi aynı zamanda tarihsel bir olgu olarak bu bölgede Balkan Savaşı öncesinde Müslüman ve Gayri-müslümanların birlikte yaşadıklarını yan anlam düzeyinde göstermek için Hıristiyanlara ait olan Paskalya, Peder Efendi, “jarnana ve mavrova” gibi geleneksel türkülerini kullanmaktadır ki bunlar düz anlamlarında geleneksel bir dini gün, Hıristiyan aleminde dini bir figürü temsil etmektedir.

Dizide ayrıca her iki kültürün ortak varlığına dikkat çeken göstergeler de bulunmaktadır. Bunlar, giyim kuşam biçimleri, erkeklerin bellerine kalın kuşaklar bağlamaları, kadınların dere kenarında çamaşır yıkamaları, at arabaları ve tek katlı taş evlerdir. Gösterdikleri 1900’lü yılların yaşam biçimleri; gösterilen ise farklı insanların aynı zamanda mekan birlikteliği içinde olduklarıdır. Bir başka dikkat edilmesi gereken nokta da dizi kahramanlarının isimleridir. Ramiz Rumeli çevresinden geleneksel, çok sık raslanan erkek isimlerinden biridir. Mustafa ise dinsel anlamda Peygamber ismi olduğu için; kadın adı olarak aynı şekilde Fatma önem taşımaktadır.

Diziye konu olan Balkan Savaşı ise Tabanca, tüfek, üniforma, kalpak ve fes ile gösterilmektedir. Bu bağlamda dizideki göstergeleri ele aldığımızda,

Tablo 1: Saussure’ün Modeli Bağlamında Elveda Rumeli Dizisinin Analizi

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Rumelililer	Vatan sevgisi, sevdikleri için savaşan insanlar
İnsan	İttihatçılar	Özgürlük isteyenler, devrimciler
İnsan- Kadın ve Erkek	Hatice ve Hasan	Aşk
İnsan	Müslümanlar	Sürgün
İnsan	Çeteciler	Korku

Göstergeleri düzenlam ve yananlam açısından ele alan ve anlamın da yananlam üzerinden yürüdüğünü ifade eden Barthes’a göre,

Tablo 2: Barthes’ın Modeli Bağlamında Elveda Rumeli Dizisinin Analizi

Gösterge	Düzenlam	Yananlam
Olay- Ramazan ayı	Müslümanlar için özelliği olan bir ay	Balkanlarda Müslüman varlığı
Nesne – “dere geliyor” ve “mavrova” türküleri	Türk ve Rumeli türküleri	İki farklı grubun birlikteliği
İnsan –imam efendi ve peder efendi	Dini liderler	Farklı dine bağlı iki grubun birlikteliği
Nesne – isim Mustafa, Ramiz	Erkek isimleri	Müslümanlığın Peygamberinin adı ve sık raslanan bir Rumeli erkek adı
Nesne – isim Fatma, Eleni	Kadın isimleri	Fatma Müslüman inancında yer alan bir isim, Eleni sık raslanan bir Rum ismi
Nesne- son model bir dikiş makinası	Dikiş işini kolaylaştıran bir araç	Zenginlik

Peirce de benzer bir şekilde göstergelerin hayatı anlamada önemli ipuçları verdiğini söyler. Modeli, Elveda Rumeli dizisine uygulandığında:

Tablo 3: Peirce'ün Modeli Bağlamında Elveda Rumeli Dizisinin Analizi

Görüntüsel Gösterge	Belirtisel Gösterge	Simge
Bulgar, Yunan, Sütçü Ramiz ile temsil edilen Müslümanlar, Osmanlı'daki itihatçı komitacılar, Pürsican'daki direnişçiler	Müslüman Türklerin Balkanlardaki direnişçileri mağlup etmesi, Hıristiyan halkın Müslümanları Osmanlı'ya sürgün etmeleri	Mustafa ismi Müslüman Türk ordusu ile simgelenmektedir; Mustafa ismi Müslüman halkın peygamberi Muhammed Mustafa ile simgelenmektedir
Namus, vicdan, merhamet, mermi, Rumeli toprakları	Hıristiyan çetecilerin, Rumeli'deki çatışmalardan ve insanlık suçlarından sorumlu olduğu iddia edilmesi	Mermiler, bıçaklar ve diğer silahlar Müslüman Türk azınlığın Rumeli topraklarından Osmanlı'ya sürgün/göç edilmelerini simgelemektedir
Tabanca, el bombası, süngü, dikenli tel	Hıristiyan çetecilerin Balkanlarda insanlık suçu işlediği yani Müslüman Türk halkını maddi-manevi çeşitli işkencelerle göçe zorladığı iddia edilmekte, bu nedenle Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında çatışmalar çıktığı belirtilmektedir	Silahlar Müslüman Türk halkının verdiği mücadeleyi ve bu mücadeleden vazgeçmediklerini simgelemektedir.
Son model bir elde dikiş makinesi	Rumeli'deki Müslüman Türk halkı sıradan bir yaşam sürmektedirler; ekonomik açıdan bağımlı değildir ama bu bir zenginlik değildir. Ne var ki dünya değişip gelişmekte ve günlük yaşamda ekonomiyi canlandıracak ürünler Rumeli topraklarına gelmekte, sergilenmektedir	Dikiş makinesi maddi durumu iyi olmayan sıradan esnaf için refahı ve zenginliği temsil etmektedir.

Ayrıca, dizi değerlendirildiğinde Bulgar ve Rum çetelerin, komitacıların Müslüman halkı göçe zorladığı, onlara kötülükler yaptığı, dış ülkelerden de maddi yardımlar alarak Osmanlıya zarar vermek üzere planlar yaptıkları görülmüştür. Zaten tarihi olaylar da tezi kanıtlamaktadır.

83 bölüm halinde yayınlanan dizide kadın-erkek Müslümanlar doğup büyüdüğü topraklar için savaşmışlardır. Sütçü Ramiz'in ortanca kız Vahide, kocası gibi vatani için savaşan yiğit bir kadındır ve bir çatışma sırasında hayatını kaybettiğinde vatan toprağını müdafaa ederken hayatını kaybetmiştir. Dizide Müslüman halkın kadın -erkek vatani için savaştığı anlatılmaktadır. Ayrıca, Elveda Rumeli dizisi Kurtuluş Savaşında olduğu kadının kahramanlığını da bir tema olarak işlemektedir.

Elveda Rumeli yalnızca toprakları için değil sevgileri ve sevdikleri için savaşan insanları anlatmaktadır. Bu savaş zaman zaman Bulgar ve Rum çeteler ile olan savaşı anlatsa da kendi aralarında da sevdikleri için verilen yaşam ve geçim sıkıntısını anlatmaktadır. Sözelimi; Televizyon dizilerinde aile, sevgi, aşk, bağlılık önemli bir yer tutmakta hatta mafya ve ağalık dizileri ile kıyaslandığında daha çok beğeni kazanmakta ve daha çok rating almakta olduğu görülmektedir. Elveda Rumeli de kendinden sonra çekilecek olan tarihi veya dönem dizilerine öncülük etmiştir. Eski Türk tarihini anlatan dizileri oldukça başarılı olmuştur. Ancak Elveda Rumeli aynı zamanda duygulara da yön veren dramatik bir dizi olarak izleyicilere sunulmuştur.

4. SONUÇ

Bu çalışmada amaçlı örneklem yöntemi ile seçilen ve 2007-2009 yılları arasında ATV televizyonunda yayınlanan Elveda Rumeli adlı televizyon dizisi Roland Barthes ve Charles Sanders Peirce'ün göstergebilimsel yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Televizyon dizilerinin çeşitli değerler aktarabildiği gerçeğinden yola çıkılarak dizide sıradan bir hayat süren Müslüman Türk halkının vatan toprakları için verdiği mücadele ve dış destekli Bulgar ve Makedon çetelerinin çıkarttıkları isyanların hem halkı hem de Osmanlı yönetimini zor durumda bırakmaları konu edilmiştir. Aynı zamanda da temel insan edimlerinde olan sevgi işlenmiştir.

Çalışma kapsamında ele alınan Elveda Rumeli dizisinin doğrudan Bulgar ve Rum çetelerine yönelik halkın nefret söylemini inşa ettiği görülmüştür. Dizide Bulgar çetelere karşı nefret söylemi inşa edilirken genel olarak onların halkının, barbar, zalim, tacizci, hain, düşman vb. olumsuz soyut kavramlar üzerinden somutlandığı ortaya çıkarılmıştır. Bu şekilde Bulgar çeteler Müslüman Türk milleti için bir tehdit olarak lanse edilmiştir. Dizin ilk bölümlerinde Bulgar çeteciler Müslüman Türk halkına karşı olumsuz bir şekilde

tanıtıldıktan sonra ilerleyen bölümlerde masum sivilleri katlettiği iddia edilmiştir. Bu süreçte de Türk halkı, kahraman, dost, cesur kavramları üzerinden somutlanmıştır. Dizide Barthes ve Peirce'in çalışmalarına konu olan göstergeler başarılı ve tarihe uygun bir biçimde inşa edilmiştir.

Önceden Balkanlarda Müslüman Türkler ile bir arada barış ve huzur içinde yaşayan gayrimüslim tebaadan Bulgar, Yunan ve Makedon halkına yönelik olarak isyanlar, çatışmalar ve adaletsiz eylemler için bir söylemin oluşturulduğu görülmektedir. Bu şekilde "Hıristiyan halkı insanlık için büyük bir tehlikedir", "Hıristiyan çeteciler sivilleri katleder" ve "Hıristiyan ordusu barbardır" şeklinde propaganda mitleri inşa edilmeye çalışılmaktadır.

Propaganda mitleri inşa edilirken, Osmanlı ile Yunanistan arasında, 1900-1922 tarihleri arasında Anadolu'nun Yunanlılar tarafından işgali sonucu Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı şeklinde ortaya çıkan sıcak savaflara vurgu yapılmıştır. Bu şekilde Yunan halkının, tarihsel olarak Türk halkının düşmanı olduğu da iddia edilmiştir. Böylece Yunanistan'a yönelik Türk halkının milliyetçi duygularının güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Bu kapsamda diziler, genel anlamda çeşitli tarihsel olay ve olgulara siyasi ve ideolojik söylemlere meşruiyet kazandırmak için başvurulan argümanlar durumundadır. Elveda Rumeli dizisi de bu çerçevede Balkanlarda yaşayan Müslüman ve Türk unsurun sadece kimliklerinden dolayı Hıristiyan tebaanın baskı ve zulmüne maruz kaldıklarını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda dizide Balkanlarda meydana gelen olayların Türklerin ulusal kimliklerine sahip çıkmalarında ve Türklük bilincinin gelişmesinde etkili olduğu gösterilmektedir. Yine Anadolu'ya yapılan göçlerde Balkanlarda meydana gelen olayların önemli bir dönüm noktası olduğu yönünde tarihsel gerçekliğe yönelik konuları işlemesi bakımından önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Anne Weber, *Nefret Söylemi El Kitabı*, Çeviren. Metin Çulhaoğlu, Avrupa Konseyi Yayınları, Strazburg, 2009.

Bahar Dervişcemaloğlu, *Göstergebilim Sözlüğü*, <http://www.ege-edebiyat.org/docs/506.pdf>, "gösterge", s.66-68, Erişim Tarihi 28.04.2020.

Bayram Bayrakdar, *1878 Belin Kongresin'nden Günümüze Ulus Devletlerin İnşa Sürecinde Büyük Güçler ve Türkiye*, Detay Yayıncılık, 2016, Ankara.

Berke Vardar, *Dilbilimin Temel Kavram Ve İlkeleri*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul, 2001.

Charles Sanders Peirce, *Writings of Charles S. Peirce*. Cilt: 1, 1982.

Charles Sanders Peirce, *Writings of Charles S. Peirce*. Cilt: 2, E. C. Moore (Ed.), Indiana, Bloomington, Indiana University Press, 1984.

Charles Sanders Peirce, *Writings of Charles S. Peirce*. Cilt: 4, 1989.

Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: V, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.

Ergün Aybars, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Ercan Kitabevi, İzmir, 2000.

Esra Gedik, Homososyal Birliktelik Örneği Olarak Mahalleyi Korumak: Sıfır Bir Dizisinde Erkeklik Halleri, *Fe Dergi* 10. No: 2, 2018, s.60-70.

Esra Karaman, "Roland Barthes Ve Charles Sanders Peirce'in Göstergebilimsel Yaklaşımlarının Karşılaştırılması" *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, Sayı 34, yıl 2017, s. 25-36.

Faruk Kocacık, "Rumeli'den Anadolu'ya Yönelik Göçler ve Sonuçları", *Osmanlı Ansiklopedisi*, Cilt: IV, (Ed. Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 657.

Floyd Merrell, "*Charles Sanders Peirce's Concept Of The Sign*". Routledge Critical Dictionary and Linguistics içinde, Ed. Paul Copley, Routledge Press, Kentucky, 2000.

Haluk Geray, *İletişim Alanından Örneklerle Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2014.

Hasibe Kalkan Kocabay, *Tiyatroda Göstergebilim*, E Yayınları, İstanbul, 2008.

Hew Strachan, *Birinci Dünya Savaşı*, Çev. Ümit Hüsrev Yolsal, Say Yayınları, İstanbul, 2014.

Kemal Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1880-1914)*, Çeviren. Bahar Tırnakçı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003.

Metin And, “Karagöz”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 24, s. 401-403.

Nedim İpek, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1877-1890)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Kemal Beydilli, İstanbul, 1991, s. 62-63.

Osman Akandere-Yaşar Semiz (ed.), *Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Eğitim Yayınevi, Konya, 2018.

Osman Akandere-Ferudun Ata, *Dramalı Rıza Bey ve Milli Mücadeledeki Hizmetleri*, İstanbul, 2008.

Roland Barthes, *Göstergebilimsel Serüven*. Çeviren. Mehmet Rifat ve Sema Rifat, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012.

Roland Barthes, *Çağdaş Söylenler*. Çev., Tahsin Yücel. 4. Baskı., Metis Yayınları, İstanbul, 2014.

Roland Barthes, *Bir Deneme Bir Ders: Eiffel Kulesi ve Açılış Dersi*, Çeviren. Mehmet Rifat, Sema Rifat. 2. Baskı. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015.

Roland Barthes, *Yazı ve Yorum*, Çeviren. Tahsin Yücel. 4. Baskı. Metis Yayınları, İstanbul, 2015

Roland Barthes, *Göstergebilimsel Serüven*. Çeviren. Mehmet Rifat Sema Rifat. 8.Baskı. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016.

Roland Barthes, *S/Z*, Çeviren. Sündüz Öztürk Kasar, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Roland Barthes, *Görüntünün Retoriği, Sanat ve Müzik*, Çeviren. Ayşenaz Koş. Ömer Albayrak. 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2017.

Ünsal Oskay, Popüler Kültür Açısından “İdeoloji” Kavramına İlişkin Yeni Yaklaşımlar, <http://static.dergipark.org.tr:8080/article-download/imported/5000054096/5000051411.pdf>

Seyide Parsa, *Film Çözümlemeleri*. İstanbul: Mutlilingual Yabancı Dil, 2008.

Yaşar Baytal, “Balkanlar’dan Anayurda Yapılan Göçler ve Türkiye Açısından Sonuçları (1912-1925)”, *Turkish Studies*, Volume. 13/1, 2018, s. 17.